

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Lietuva - šalis be kriterijų

Sajūdžio laikais, Lietuvos nepriklausomybės atgavimo pradžioje mus, anų dienų jaunimą, itin stipriai veikė lietuvių kino režisieriaus Raimundo BANIONIO filmai „Fontano vaikai“, „Vaikai iš „Amerikos“ viešbučio“, „Džiazas“... Raktiniai visų šių kūrinių žodžiai - laisvė ir Lietuva. Todėl ir klausiamo gerbiamo režisieriaus, ar šiandien laisvoje šalyje gyvename?

Rimvydas STANKEVIČIUS
„Respublikos“ žurnalistas

- Kaip manote, ar apie laisvę sovietinėje tamsybių epochoje svajoję jūsų filmų herojai šiandienėje Lietuvoje pasijustų esą laisvi?

- Kiekvienas kalbėdamas apie Lietuvos laisvę išties rūpinasi savo asmenine - žmogaus laisve. Turbūt tai yra natūralu - konkrečiam žmogui žodis „laisvė“ pirmiausiai reiškia ne politinę jo valstybės nepriklausomybę, o galimybę pačiam atvirai sakyti tai, ką galvoja, elgtis pagal savo įsitikinimus, nebijoti, nesitaikstyti, nepataikauti valdžiai... Štai tokios laisvės išties kiekvienas žmogus ilgisi. Tačiau taip jau yra, kad visos šios laisvės be valstybės laisvės - neįmanomos.

Šitai supratę visuomenės lyderiai žengia į politinius vandenius ir ima kovoti už vadinamąją bendrąją laisvę. Tačiau čia ir slypi problema - jie taip karštai išitraukia į kovą už bendrąją laisvę, kad užmiršta tą individualiąją - nustoja paisyti žmonių lūkesčių, nustoja pagarbos žmogui, taip pat ir tos tolerancijos, apie kurią šiandien taip daug šnekama...

Esu įsitikinęs, kad tik tolerancija gali išgelbėti pasaulį. Tačiau tikroji tolerancija ne ta, kurios reikalauja homoseksualistai, ne ta, kuria manipuliuoja tikrųjų savo tikslų nenorintys atskleisti veikėjai, o ta žmogiškoji, neprimetanti „generalinio“ požiūrio, reikalaujanti gerbti kito nuomonę net jei su ja nesutinki, nenaikinti kelių ir kontekstų, net jei jų nesupranti, jei pats ir neketini jais žengti...

Pavyzdžiui, juk seniai visi pastebėjome, kad teatro repertuaruose šiandien toleruojama tik viena kryptis, nors labai daug Lietuvos žmonių norėtų žiūrėti visai ką kita. Nejaugi lyčių klausimas išties yra viskas, kuo domimės?

- Sutinku, tai - netolerancija absoliučios Lietuvos visuomenės daugumos atžvilgiu.

- Žinoma. Ir ta netolerancija mūsų šalyje taip suvešėjusi, tokia nuožmi, kad, tiesą sakant, žmonės jau ima bijoti turėti savo asmeninę nuomonę. Žmonės, turintys atskiresnius nuo „generalinio“ požiūrius, šiandien priversti grupuotis, kad galėtų apsiginti. Nes yra po vieną puolami ir naikinami.

Individualumas - didžiausia žmogaus vertybė, o mes muštruojami mąstyti ir matyti pasaulį „kaip visi“, kitaip tariant, kaip nurodyta. Beje, neseniai mačiau šmaikštų „Monty Python“ epizodėlį, kuriame skaitlinga visiškai vienodų žmogeliukų minia šaukia: „Mes esame individai“, o vienas stovi nuo jų atsiskyręs kampe ir piktai replikuoja: „O aš - ne.“ Kąžkuo primena mūsų būti, tiesa?

- Tikrai. Tačiau juk savąjį požiūrį turintys individai pernelyg daug pastebi, pernelyg daug klausimų užduoda, kad politikams būtų parankūs. O vienodų „teisingą“ požiūrį turinčių žmogeliukų visuomenė - kiekvienos valdžios svajonė.

- Na taip, politikai tokiais dalykais išties nekvaršina sau galvos. Tai labiau meno žmonių mąstymo kategorija. Na, gal dar filosofų, moralės sergėtojų - tik štai, nežinau, ar šiais laikais jų esama ir kur jie begyvena.

Stasio Žumblo nuotr.

▶ Jau ketvirtį amžiaus gyvename be kriterijų, be gairių, be autoritetų, be pasirinktos krypties... Tą ketvirtį amžiaus niekur nėjome, tad ar verta šiandien piktintis bei stebėtis, kad niekur nenuėjome

Asmenybės problema, individualumo problema, būties šiame pasaulyje problema, klasika. Šekspyras - amžinieji klausimai, de ja, šiandien laikinai neaktualūs. Jeigu savo kūriniuose juos keli - esi beviltiškai pasenęs ir nevertas egzistuoti. Šiandien statant Šekspyro „Hamletą“, pasirodo, ne tiek aktualu jo vidinę žmogiškąją tragediją atskleisti, kiek parodyti, kaip seksualiai Hamletas ledus mokėjo laižyti ar dar ką nors panašaus.

Užsiminė apie „Vaikus iš „Amerikos“ viešbučio“. Taigi, dar anais laikais, duodamas interviu, sakiau (beje, šiai minčiai labai karštai pritarė ir rašytojas Rimantas Šavelis), kad išsikovoję nepriklausomybę ir atsiskyrę sovietinių gėrio ir blogio atpažinimo kriterijų, kitų vietų jų nepasirinkome ir nusprendėme gyventi be jokių.

Tai buvo 1990-ieji. Anuomet eidamas per Šeškinės turgelį pamačiau vaisiais prekiaujančią vaiką, nesugebantį net gražos teisingai suskaičiuoti. Sakau jam: „Tau reikėtų ne turguje stovėti, o į mokyklą vaikščioti. Koks būsi prekeivis, jei neišmoksi skaičiuoti?“ O

šalia stovinuojanti moteris man ir atrėžia: „Į kokią dar mokyklą? Jūs žinote, kiek šitas vaikas uždirba čia stovėdamas per dieną? O ką uždirba tie, kurie pamokose sėdi?“ Štai taip. O po kokių dešimties metų jaunuoliams ginčo metu jau nepajėgiau įrodyti, kam žmogui apskritai reikalingas aukštasis mokslas...

Šiandien paskutines dienas skaičiuoja 2015-ieji. Ką tai reiškia? Kad jau ketvirtį amžiaus gyvename be kriterijų, be gairių, be autoritetų, be pasirinktos krypties... Tą ketvirtį amžiaus niekur nėjome, tad ar verta šiandien piktintis bei stebėtis, kad niekur nenuėjome.

- Asmenybių stoka, individualumo nykimas, vis labiau blunkantys skiriamieji lyčių, tautų, valstybių bruožai... Nemanote, kad šis reiškinys - sąmoningai ir sistemingai ES strategų vykdomas procesas, siekiant sukurti betautę, bevalę ir lengvai valdomą visuomenę?

- Viskas dėl to, kad nevertiname savęs ir to, ką turime. Todėl ir nesaugome. Na,

žinoma, mums, lietuviams, yra būdinga visose situacijose ieškoti kaltų, tačiau derėtų pripažinti nuoširdžiai, kad patys dėl visko ir esame kalčiausi...

Štai tokia paradoksali situacija. Mano dukra, kaip ir daugelis Lietuvos jaunuolių, buvo išvažiavusi į Londoną geresnio gyvenimo ieškoti. Susirado ten mylimąjį Kristoferį - grynakraujį britą, o jis, keletą kartų paviešėjęs Lietuvoje, ją tiesiog įsimylėjo ir įkalbėjo manąją dukrą abiem grįžti gyventi čia. Kristoferis čia uždirba keturis kartus mažiau nei Londone, tačiau vis tiek tvirtina čia esąs daug laimingesnis. Mūsų Lietuvėlėje jam labiausiai patinka kaip tik tai, ko mes, svajodami būti panašūs į vakariečius, įnirtingiausiai stengiamės atsikratyti.

Europos Sąjunga? Norit tikėkit, norit ne - bet man daug kas joje patinka. Patinka, kad keliaujant nereikia keisti pinigų, kad suvokiū kainas kitų šalių parduotuvėse. Patinka, kad nėra sienų tarp valstybių. Vienas mano šurpiausių jaunystės prisiminimų - kelionė sovietmečiu į Lenkiją.

Traukiniui paryčiais sustojus netikėtai pabudau ir pamačiau valstybinę sieną: viena spygliuotų vielų eilė, dar viena, kiek pavaziavus - dar viena, žemė tarp vielų - suarta, ginkluoti kareiviai su šunimis... Štai tada aiškiai supratau, kad išvažiuoju iš vieno konclagerio į kitą. O štai dabar, kai važiuoji traukiniu iš vienos valstybės į kitą, net nepastebi akimirkos, kai kirtai sieną. Man tai atrodo teisinga ir humaniška.

- Taip, bet drauge tampa vis sunkiau pastebėti, ar apskritai esama tokios valstybės kaip Lietuva.

- Bėda vėlgi yra ta, kad griūvant betoninėms ir spygliuotų vielų sienoms lengvai sugriūva ir menamos - leidžiančios mums save atskirti ir išskirti pasaulyje. Privalome tas menamas sienas išsaugoti, jeigu norime žinoti, kuo skiriamės nuo kitų, jeigu norime kliautis savo, o ne primestomis vertybėmis, jeigu turime pretenzijų į savo pasaulėjautą ir savo kultūrą.

Manau, Vakarai, didžiosios ES valstybės, imdamos mus į glėbį nuoširdžiai net nesusimąsto, kad jų glėbys gali mus uždusinti. Jos didelės, turinčios nepajudinamą identitetą, savivertę, gyvybingą nacionalinę sąmonę, tad išnykimas bendrame ES katile joms tikrai negresia. O mes stengiamės elgtis lygiai taip kaip jos, nesusimąstydami, kad skirtinguose kontekstuose esame ir todėl identiškų veiksmų padariniai mūsų valstybėse bus netgi labai skirtingi.

O kad patys atrpatome branginti Lietuvą, nustojom manyti, kad ji - sava, ne ES kaltė. Antai aš, didžiąją metų dalį gyvenau kaime. Renku ir renku šiukšles iš pakelės bei pievų, renku ir renku... O įdomiausia, kad tais keliais prašalaičiai beveik nevažinėja - vien vietiniai, savi. Nesuprantu, kaip žmogus gali mesti tuščius plastikinius butelius į savo gimtąją žemę, tikėdamasis, kad kažkokie abstraktūs „jie“ surinks? Vadinasi, tuos „juos“ čia ir laikome tikraisiais šeimininkais, o ne save.

Esu įsitikinęs, kad ta plastikinė tuštuma, palikta pakelėse, labai greitai perauga į dvasinę tuštumą. Jei neužpildysime jos kiekvienas savo viduje, apie kokius nors bendrus interesus, apie valstybės ir jos gerovės kūrimą negalės būti nė kalbos.

- Kaip manote, ar po šimto metų Lietuva dar išliks?

- Pasakysiu gana žiauriai, bet nuoširdžiai: jeigu kas nors mus engs ir dusins - išliksim, bet jeigu ne - mūsų savinieka ir abejingumas vieni kitiems mus išsklaidys.

Profesorius B.Balčytis - matematikos vadovėlių pradinukams autorius

Šiais metais sukanka 90 metų nuo žymiausio mūsų dienų Lietuvos matematikos didaktikos specialisto Broniaus Balčyčio gimimo, 68 metai nuo 52 metus trukusios jo pedagoginės veiklos pradžios rengiant būsimuosius Lietuvos pradinį klasių mokytojus mokyti matematikos bei keliant jau dirbančių mokytojų kvalifikaciją šioje srityje ir 62 metai nuo jo mokslinės veiklos pradžios.

Bronius Balčytis, gimęs 1926 m. vasario 14 d. dab. Šilutės r., Pauparių k., - profesorius (1979), habilituotas daktaras (socialiniai mokslai, edukologija; 1994), Lietuvos matematikų draugijos narys. 1934-1938 m. mokėsi dab. Šilutės rajono Grigališkės pradžios mokykloje, 1938-1940 m. - Žemaičių Naumiesčio šešių skyrių pradžios mokyklos V-VI skyriuose, 1940-1944 m. - Žemaičių Naumiesčio progimnazijoje, 1944-1946 m. - Švėkšnos gimnazijoje, 1946-1948 m. studijavo Klaipėdos mokytojų instituto Fizikos ir matematikos skyriuje, 1954 m. baigė matematikos studijas Vilniaus pedagoginio instituto neakivaizdiniame skyriuje. 1945 m. B.Balčytis dirbo Šilutės mašinų-traktorių stoties vyr. buhalteriu, 1947-1949 m. - Klaipėdos mokytojų seminarijos vyr. buhalteriu, 1947-1958 m. šios mokytojų seminarijos (pedagoginės mokyklos) dėstytoju, 1958-1972 m. dirbo Šiaulių pedagoginio instituto Matematikos katedros vyr. dėstytoju, vedėju, docentu, 1973-1978 m. - Pradinio mokymo katedros docentu, 1979-1992 m. - profesoriumi, 1992-1998 m. buvo Šiaulių universiteto Matematikos didaktikos katedros vedėjas, 1998-1999 m. - profesorius. 1999 m. išėjo į pensiją.

Mokslinė B.Balčyčio veikla prasidėjo 1954 m., kai jis paskelbė pedagoginėje periodikoje pirmąjį savo straipsnį apie mokinių savarankiškų darbų organizavimą matematikos pamokose. Nuo to laiko vien Lietuvos pedagoginėje periodikoje jis paskelbė daugiau kaip 50 straipsnių. Dar daugiau kaip 30 straipsnių jis paskelbė buvusios SSRS pedagoginėje periodikoje, respublikinėse, sąjunginėse ir tarptautinėse mokslinėse konferencijose. Kaip matematikos didaktikos specialistas mokslininkas savo statusą įtvirtino 1966 m. Peterburge (buv. Leningrade) apgindamas pedagogikos mokslų kandidato (dab. daktaro) disertaciją apie daugybės ir dalybos veiksmų mokymą pradinėse klasėse. Kaip jau minėta, 1994 m. jis apgynė habilitacinį darbą Vilniaus pedagoginiame universitete apie jo paties 23 m. veiklą, tobulinant pradinį matematikos mokymą pradinėse klasėse, nes jis parengė lietuviškos

► Tuometinio Šiaulių pedagoginio instituto pradinio mokymo metodikų katedra. Priekyje viduryje - vedėjas doc. dr. Pranas Augutis (1927-2010), trečioje eilėje pirmas iš kairės - prof. habil. dr. B.Balčytis, šalia jo - straipsnio autorius, antroje eilėje pirma iš kairės - prof. B.Balčyčio kai kurių knygų bendraautorė lekt. Janina Balčytienė, o pirmoje eilėje pirma iš dešinės taip pat jo bendraautorė lekt. Roma Vainauskienė

trimetės pradinės mokyklos matematikos mokymo sistemą (1970-1973), šešiametį vaikų matematikos mokymo sistemą (1981-1989). 1982 m. jam paskirta Lietuvos SSR valstybinė premija. Sistemų pagrindas - matematikos vadovėliai ir knygos mokytojams, aiškinančios, kaip reikia dirbti su jais, bei pratybų sąsiuviniai mokiniams. Dar B.Balčytis parengė 3 mokomąsias metodines priemones studentams bei pradinį klasių mokytojų. Jo vadovėliai ir kitos mokymo priemonės išverstos į lenkų bei rusų kalbas ir naudojamos Lietuvos tautinių mažumų mokyklose. 1991-1997 m. B.Balčytis parengė pradinį klasių matematikos programą ir mokymo metodinės sistemos metmenis, du kartus pertvarkė ir išleido savo matematikos vadovėlius I-IV klasėms, pratybų sąsiuvinis, knygas mokytojams, papildomam darbui su gabiaisiais skirtas priemones (kai ką - su bendraautoriais). Jau keleri metai prof. B.Balčytis gyvena Vilniuje, toliau aktyviai rašo, tobulina savo vadovėlius ir kitas mokymo priemones. Šiuo metu Martyno Mažvydo bibliotekos elektroniniame kataloge yra iš viso 330 jo parengtų vadovėlių, knygų mokytojams ir pratybų sąsiuvinis, taip pat kitų metodinių priemonių lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis.

O B.Balčyčio įsitraukimo į šią veiklą istorija buvo tokia. Prieš pradėdamas realizuoti visuotinio vidurinio mokymo įvedimą nuo

1970 m., SSRS buvo rengiamasi pereiti prie naujų mokymo programų ir vadovėlių. Buvo priimta nauja matematikos mokymo kryptis, pagrįsta aibių teorijos logika, kuri XX a. viduryje plito iš pradžios Prancūzijoje, paskui ir visame Vakarų pasaulyje. Maskvoje vyko visas sąjunginiai pasitarimai tais klausimais, pertvarkytos matematikos mokymo programos, parengti nauji vadovėliai. Tačiau Prancūzijoje, taip pat ir kitur Vakaruose labai greitai buvo pastebėta, kad pradinis bei vidurinių klasių mokiniams

► Greit bus pusšimtis metų, kai nemaža dalis Lietuvos pradinukų mokosi matematikos iš prof. B.Balčyčio vadovėlių

toks mokymas yra pernelyg abstraktus, ir buvo grįžta prie labiau tradicinio mokyklinės matematikos turinio. SSRS, išleidus labai daug lėšų naujai mokymo sistemai kurti, mokytojams perkvalifikuoti (kasmet visi atitinkamoje klasėje dirbsiantys mokytojai buvo kviečiami į kelis savaitės kursus), dar buvo bandyta vadovautis šia sistema, tačiau XX a. 9-ajame dešimtmetyje jos buvo atsisakyta.

Minėtuose pasitarimuose Maskvoje svarstant pradinio ugdymo problemas, matematikos mokymą pradinėse klasėse, 3 docentai: Bronius Balčytis iš Šiaulių pe-

dagoginio instituto, Janis Mencis (Mencis, 1914-2011) iš tuometinio Liepojos pedagoginio instituto (Latvija, dabar - universitetas) ir Olafas Prinitas (1924-2006) iš Tartu universiteto (Estija), remdamiesi tuo, kad įvedamose programose buvo labai akcentuojamas visų dalykų mokymo integravimas su realiu gyvenimu bei kitais mokomaisiais dalykais, išskėlė tokią idėją: „Neįmanoma integruoti matematikos mokymo pradinėse klasėse su realiu gyvenimu, jei iš to paties, Maskvoje parašyto vadovė-

lio mokysime vaikus ir Klaipėdoje, ir Liepojoje, ir Tartu, ir Vorkutoje, ir Vladivostoke, ir Taškente, ir Kaukaze... Kas aišku europinės dalies vaikui, tas nebus aišku pietiečiui, Kaukazo kalniečiui ar šiauriečiui. Todėl prašome leisti pagal bendrą programą kurti vadovėlius atskiroms respublikoms.“ Šią idėją palaikė ir Gruzijos atstovai. Taip Baltijos respublikos ir Gruzija išsikovojo teisę rašyti ir leisti labiau tautinius, susietus su konkrečia respublika matematikos vadovėlius I-III klasėms (pagal tų laikų švietimo reformą pradinė mokykla buvo palikta 3 klasių, IV klasė bu-

vo perkelta į dalykinę sistemą). Kartu su vadovėliais buvo pirmą kartą SSRS parašytos ir išleistos metodinių nurodymų knygos mokytojams bei sukurti ir išleisti pratybų sąsiuviniai mokiniams. Tai buvo didelis Baltijos respublikų laimėjimas tiek politine, tiek didaktine prasme.

Aišku, darbas prasidėjo rengiant minėtas aibių teorija pagrįstas priemones I-III klasių mokiniams ir jų mokytojams. Vadovėlis I klasei išėjo 1970 metais. Nuo 1970 iki 1993 metų kiekvienos klasės vadovėlis buvo leidžiamas kasmet. Po 1970-1977 metų nesėkmės su aibių koncepcija vadovėliai buvo perrašyti kaip nauji. Tas pats buvo padaryta nuo 1986 metų, kai, pereidami prie šešiametį mokymo, vėl atkūrėme keturmetę pradinę mokyklą.

Gyvenimas reikalavo ir daugiau pertvarkymų. Kaip jau minėta, atkūrus nepriklausomybę, vadovėlius ir kitas mokymo priemones irgi teko ne kartą perdirbti. Pakito ir jų pavadinimai - vietoj „Matematikos“ pereita prie vaikiškesnio - „Skaičių šalies“. Parengė prof. B.Balčytis ir grupę pagalbininkų. Tai buvusios jo studentės Danutė Meškauskaitė (dirbusi Pedagogikos mokslinio tyrimo institute, dėsciusi Vilniaus pedagoginiame universitete), Aldona Vaičiulienė (dirbusi Kelmės r. mokyklose, 1974 m. - nusipelnusi, 1988 m. - liaudies mokytoja, 1993 m. - mokytoja ekspertė), ilgai Šiaulių universitete toje pačioje katedroje dėsciusios Janina Balčytienė, doc. dr. Danutė Genienė, Roma Vainauskienė, kolegė iš kito fakulteto doc. dr. Ona Štivilienė, dukra doc. dr. Rima Martinėnienė, šiaulietės mokytojos Jolanta Butenienė ir Laima Tomėnienė. Visos jos - kai kurių naujesnių prof. B.Balčyčio mokymo priemonių bendraautorės. O prof. B.Balčyčio buvusi studentė doc. dr. Danutė Kiseliuva su vyru prof. dr. Arkadijumi Kiseliovu ir dukra dr. doc. Orinta Šalkuviene sukūrė atskirą pradinio matematikos mokymo sistemą.

Nuo pirmojo prof. B.Balčyčio matematikos vadovėlio I klasei pasirodymo praėjo 46 metai. Taigi greit bus pusšimtis metų, kai nemaža dalis Lietuvos pradinukų (dabar - anūakai, prieš tai - tėvai, dar anksčiau - seneliai) mokosi matematikos iš prof. B.Balčyčio vadovėlių. Beje, 25 metus (1970-1995) Lietuvoje pradinėse klasėse buvo mokomasi vien iš prof. B.Balčyčio vadovėlių, taigi dabartiniai jauni seneliai (gimę 1963-1988 m.) tikrai mokėsi tik iš jų.

Prof. habil. dr. Algirdas AŽUBALIS
Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija